

Nieuwe standplaatsen van *Minuartia hybrida* (Vill.) Schischkin (Tengere veldmuur) in Nederland

R.H. Witte (Bernhardlaan 25, 1791 XA Den Burg)

New habitats of *Minuartia hybrida* in the Netherlands

Minuartia hybrida is strongly declining in the Netherlands in its natural habitat: steep slopes on limestone. Recently it was discovered in a calcareous grassland and on a railway verge on shingle deposited on calcareous sandy clay.

Op 15 juli 1991 werd een groeiplaats van *Minuartia hybrida* ontdekt door de auteur en B.W.J. Oosterbaan langs het spoor bij een insnijding tussen Schin op Geul en Heerlen (Zuid-Limburg; Atlasblok 62.13), op een met grind bedekte kalkrijke zavelbodem. Het is de eerst maal dat deze Rode-Lijst 1 soort in Nederland op een schouwpad van een spoorweg is gevonden.¹ Ook op een andere plaats is *Minuartia hybrida* langs een spoorweg aangetroffen, namelijk tussen Simpelveld en Wijlre, hier echter in de berm.²

Ook werd de soort door J. Willems en H. During in 1992 op een tweede nieuwe vindplaats ontdekt op een deel van de Berghofweide (gemeente Gulpen). De vegetatie hier is een zeer soortenrijk grasland met soorten zowel uit het Mesobromion, Arrhenatherion als het Violion Caninae. Het betrof hier enkele exemplaren in het grasland onder aan de helling van dit terrein.³

Deze standplaatsen wijken af van de natuurlijke standplaatsen zoals die door Weeda worden aangegeven: door vergraving ontstane steile krijthelling.⁴ Vroeger groeide Tengere veldmuur daarnaast vooral in graanakkers op zavel en löss in het Fluviatiele district en het Zuidlimburgse district in de associatie Legousietum speculi-veneris.⁵ Thans is ze in ons land van de akkers verdwenen.

Vóór 1950 waren 36 atlas-blokken met deze soort bekend, en in de periode 1950–1980 waren dit er nog vijf.⁶ In 1985 waren er nog maar drie vindplaatsen bekend⁴, alle in Zuid-Limburg. In het Fluviatiele district lijkt ze verdwenen.⁶

Op een paar honderd meter afstand van de nieuwe vindplaats bij Schin op Geul is een kalkwand waar *Minuartia hybrida* nog in 1981 gevonden is², maar sindsdien niet meer. Op de nieuwe vindplaats groeide de soort in een grindbed, ongeveer een meter van de spoorrails af. Ten tijde van de vondst was de vegetatie net gemaaid, maar van *M. hybrida* bleven de meeste exemplaren ongedeed. Omdat het spoor hier een drinkwaterwingebied passeert mag er in het spoorbed en op het schouwpad niet gespoten worden met onkruidverdelgingsmiddelen, alleen geschoffeld. In totaal troffen we circa 50 planten aan, waarvan enkele uitgebloeid waren en al rijp zaad bevatten. De bodem bestaat er uit kalkrijke zavel afgedekt met een dunne laag grof grind. Zie verder de opname (Tabel 1).

Tabel 1. Opname: 24 juli 1991, Craubeek, Zuid-Limburg, Nederland (2 × 4 m²),
door R.H. Witte, B.W.J. Oosterbaan en A.J. Rossenaar

Totale bedekking 50%, hoogte 0,1–0,4 m

<i>Minuartia hybrida</i>	1	<i>Origanum vulgare</i>	+
<i>Pimpinella saxifraga</i>	1	<i>Agrostis stolonifera</i>	+
<i>Myosotis ramosissima</i>	1	<i>Centaurea jacea</i>	+
<i>Centaurea scabiosa</i>	1	<i>Polygonum aviculare</i>	+
<i>Achillea millefolium</i>	1	<i>Medicago lupulina</i>	+
<i>Linaria vulgaris</i>	1	<i>Mentha arvensis</i>	+
<i>Taraxacum officinale</i>	1	<i>Vicia hirsuta</i>	+
<i>Melilotus altissima</i>	1	<i>Sanguisorba minor</i>	r
<i>Daucus carota</i>	1	<i>Agrimonia eupatoria</i>	r
<i>Verbascum thapsus</i>	2m	<i>Silene vulgaris</i>	r
<i>Vulpia myuros</i>	2m	<i>Convolvulus arvensis</i>	r
<i>Picris hieracioides</i>	2m	<i>Holcus lanatus</i>	r
<i>Arrhenatherum elatius</i>	2m	<i>Sisymbrium officinale</i>	r
<i>Arenaria serpyllifolia</i>	2m	<i>Heracleum sphondylium</i>	r
<i>Festuca rubra</i>	2m		
<i>Rubus caesius</i>	2m	<i>Moslaag 5%:</i>	
<i>Herniaria glabra</i>	+	<i>Ceratodon purpureus</i>	2m
<i>Knautia arvensis</i>	+	<i>Brachythecium rutabulum</i>	+

Op de andere vindplaats langs het spoor (tussen Simpelveld en Wijlre) staat de soort ook in een insnijding, maar op de helling en niet in het schouwpad. Op deze plek varieert het aantal individuen zeer sterk in de verschillende jaren. Soms zijn er honderden exemplaren te vinden en in een ander jaar nog maar enkele.

Discussie

Vroeger was *Minuartia hybrida* een soort van steenachtige open plaatsen. Door menselijk handelen verdwenen de meeste van deze plaatsen, maar verstigde de soort zich op akkers op zavel en löss. De verdere intensivering van de landbouw resulteerde in het ongeschikt worden van de akkers voor deze soort. Nu vinden we *M. hybrida* langs het spoor. Is dit de nieuwe standplaats voor deze soort, vergelijkbaar met andere onkruiden zoals *Chaenorrhinum minus* en *Kickxia elatine*, die thans meer langs het spoor gevonden worden dan in akkers? Dat deze soorten zich recentelijk hebben uitgebreid op het grind langs spoorwegen kan te maken hebben met de manier van onkruidbestrijding van de N.S.: er wordt daar met een – overigens verboden – bestrijdingsmiddel gewerkt en wel vrij laat in het voorjaar. Daardoor ontstaat een nieuwe ‘niche’ voor laatkiemende, warmteminnende soorten.

1. Mondelinge mededeling A. Koster.
2. Mondelinge mededeling T. Mulder.
3. Mondelinge mededeling J. Willems.
4. E.J. Weeda, 1985. Nederlandse Oecologische Flora deel 1. Amsterdam.
5. V. Westhoff & A.J. den Held, 1967. Plantengemeenschappen in Nederland. Zutphen.
6. J. Mennema, A.J. Quené-Boterenbrood & C.L. Plate (red.), 1980. Atlas van de Nederlandse Flora 1. Amsterdam.